

PIRLS 2016

Prvé výsledky medzinárodného výskumu čitateľskej gramotnosti žiakov 4. ročníka ZŠ

Štúdia PIRLS (**P**rogress in **I**nternational **R**eadng **L**iteracy **S**tudy) je medzinárodný porovnávací výskum čitateľskej gramotnosti žiakov 4. ročníka základných škôl. Realizuje sa pod záštitou Medzinárodnej asociácie pre hodnotenie výsledkov vzdelávania IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement), ktorá organizuje rozsiahle komparatívne štúdie v oblasti vzdelávania od roku 1960. Národným koordinačným centrom výskumu bol Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania – NÚCEM. Realizuje ho od roku 2001 v pravidelných päťročných cykloch. Slovenská republika sa do štúdie zapojila už v jej prvom cykle. V školskom roku **2015/2016** sa tak uskutočnil už štvrtý cyklus – **PIRLS 2016**.

Do medzinárodnej štúdie PIRLS 2016 sa zapojilo 50 krajín¹ a 10 samostatných regiónov (tzv. „benchmarking participants²“), ktorými sú samostatné geografické alebo jazykové oblasti v rámci **účastníckych** krajín. Celkovo sa tak v participujúcich krajinách merania zúčastnilo viac ako 340 000 žiakov, 330 000 rodičov, 16 000 učiteľov a 12 000 škôl. Výber vzorky sa uskutočňuje na základe dvojstupňového stratifikovaného výberu, kde sa v prvom kroku vyberajú školy a v druhom kroku sa vyberajú celé triedy v rámci týchto škôl. Na **Slovensku** bolo na základe stratifikovaného výberu do štúdie zapojených **220 škôl (204 škôl s vyučovacím jazykom slovenským a 16 škôl s vyučovacím jazykom maďarským), 5 451 žiakov (2 660 dievčat a 2 791 chlapcov)** s priemerným vekom 10,4 roku v čase testovania. Na výskume sa tiež zúčastnili rodičia testovaných žiakov (cca 5 300), ale aj **220**

¹ Anglicko, Austrália, Azerbajdžan, Bahrajn, Belgicko (Flámsko), Belgicko (francúzska časť), Bulharsko, Česká republika, Čile, Dánsko, Egypt, Fínsko, Francúzsko, Gruzínsko, Holandsko, Hong Kong SAR, Irán, Írsko, Izrael, Južná Afrika, Kanada, Katar, Kazachstan, Kuvajt, Litva, Lotyšsko, Macao SAR, Maďarsko, Malta, Maroko, Nemecko, Nórsko (5), Nový Zéland, Omán, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Ruská federácia, Saudská Arábia, Severné Írsko, Singapur, Slovenská republika, Slovinsko, Spojené arabské emiráty, Spojené štáty americké, Španielsko, Švédsko, Taiwan, Taliansko, Trinidad a Tobago
Anglicko a Severné Írsko; Belgicko (Flámsko) a Belgicko (francúzska časť); Hong Kong SAR a Macao SAR v štúdiu vystupujú ako samostatné testované oblasti, preto sa počítajú ako samostatné krajiny.

krajiny OECD – Anglicko, Austrália, Belgicko (Flámsko), Belgicko (francúzska časť), Česká republika, Čile, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Írsko, Izrael, Kanada, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko, Nórsko (5), Nový Zéland, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Severné Írsko, Slovenská republika, Slovinsko, Spojené štáty americké, Španielsko, Švédsko, Taliansko,

² Abú Zabí (SAE); Andalúzia, Španielsko; Ang/Afr/Zulu – Južná Afrika (5); Buenos Aires, Argentína; Dánsko (3); Dubaj (SAE); Madrid, Španielsko; Moskva, Ruská federácia; Nórsko (4); Ontário, Kanada; Quebec, Kanada

riaditeľov a 334 učiteľov týchto žiakov. Hlavné meranie bolo **v Slovenskej republike administrované 2. – 19. mája 2016.**

Čitateľská gramotnosť patrí medzi najdôležitejšie schopnosti, ktorú si žiaci osvojujú počas prvých rokov školskej dochádzky. Čítanie je základom pre vzdelávanie sa vo všetkých ostatných predmetoch a je tiež zdrojom potešenia vo chvíľach oddychu. Čitateľská gramotnosť je v štúdiu PIRLS definovaná ako „*schopnosť porozumieť a používať také písomné jazykové formy, ktoré vyžaduje spoločnosť a/alebo ktoré majú hodnotu pre jednotlivca. Čitatelia môžu odvodzovať význam z rozmanitých textov. Čítajú za účelom vzdelávania sa, účasti v komunitách čitateľov v škole a v každodennom živote, a pre potešenie*“. Úroveň čitateľskej gramotnosti je skúmaná práve vo 4. ročníku základných škôl (žiaci vo veku 9 – 10 rokov), pretože v tomto veku už žiaci zvládli techniku čítania a začínajú využívať čítanie ako prostriedok ďalšieho vzdelávania sa. Posúvajú sa tak zo štádia *učenia sa čítať* do štádia *učenia sa čítaním*.

PIRLS hodnotí dosiahnuté výsledky žiakov v čitateľskej gramotnosti z dvoch navzájom sa prelínajúcich aspektov, ktoré sa pri čítaní uplatňujú, ktorými sú: *ciele čítania a procesy porozumenia*.

Pod **cieľmi čítania** sa v štúdiu PIRLS chápu dôvody, pre ktoré ľudia čítajú. Pre žiakov 4. ročníka sú najdôležitejšími dôvodmi pre čítanie: **čítanie pre literárny zážitok (potešenie)** a **čítanie za účelom získavania a využívania informácií**. Týmto cieľom sú prispôbené aj texty používané v štúdiu, a to literárne a informačné texty.

Pod **procesmi porozumenia** rozumieme činnosti, ktoré žiaci vykonávajú pri čítaní textu, aby porozumeli jeho významu. Patrí sem: **vyhľadávanie explicitne uvedenej informácie; vyvodzovanie priamych záverov; interpretácia a integrácia myšlienok a informácií; hodnotenie a posúdenie obsahu a prvkov textu**. Procesy porozumenia sa využívajú ako pri čítaní literárnych, tak aj informačných textov.

Ďalším aspektom posudzovaným pri hodnotení čitateľskej gramotnosti sú **čitateľské zvyklosti a postoje** žiakov, rodičov a učiteľov. Tento aspekt je zisťovaný na základe dát zozbieraných prostredníctvom **dotazníkov**.

Jadrom celej štúdie je 12 úloh (blokov) – textov, za ktorými nasleduje skupina otázok. Šesť blokov obsahuje literárny text (beletria) a šesť blokov obsahuje informačný text (náučná literatúra). V oboch oblastiach je jeden z textov zámerne jednoduchší a bol použitý aj v PIRLS Literacy. Keďže zámerom štúdie PIRLS je aj testovanie porozumenia dlhších textov a hľadania súvislostí, každý blok bol navrhnutý tak, aby jeho vypracovanie trvalo 40 minút. Kvôli neúmernej záťaži žiaci neriešili všetky bloky, ale iba dva. Celkovo tak bolo vytvorených 16 testových variantov – zošitov, z ktorých každý obsahoval jeden literárny a jeden informačný text. Každému žiakovi bol náhodne pridelený jeden testovací zošit. 15 zošitov obsahovalo otázky uvedené priamo za textom. Jeden variant používal zošity dva – tzv. Čítanku obsahujúcu iba texty a osobitný zošit s otázkami.

Medzinárodné porovnanie

V **Tabuľke 1** uvádzame priemerné dosiahnuté skóre a štandardnú chybu (S.E.) všetkých krajín participujúcich v štúdiu PIRLS 2016, a tiež porovnanie výkonu krajín EÚ/OECD s priemerom škály³ PIRLS, priemerom krajín EÚ/OECD. Rozloženie výkonu jednotlivých krajín štúdie PIRLS 2016 zobrazuje priemerné skóre krajiny s 95 percentným intervalom spoľahlivosti, rozsah výkonu pre 25. až 75. percentil a tiež aj odľahlých častí t. j. 5. a 95. percentil.

Priemerný výsledok krajín sa pohybuje v rozmedzí 320 bodov (Južná Afrika) až 581 bodov (Ruská federácia). Žiaci **Slovenskej republiky** (535 bodov) dosiahli výsledok signifikantne **vyšší ako je priemer škály PIRLS** (500 bodov), **porovnateľný s priemerným výsledkom krajín EÚ** (540 bodov), avšak **signifikantne nižší ako priemer krajín OECD** (541 bodov). Porovnateľný výkon ako žiaci SR dosiahli aj žiaci z Rakúska (541 bodov), Nemecka (537 bodov), Kazachstanu (536 bodov), Izraela (530 bodov) a Portugalska (528 bodov). Z krajín EÚ/OECD dosiahli nižší výsledok žiaci zo Španielska, Belgicka (Flámsko), Nového Zélandu, Francúzska, Belgicka (francúzska časť), Čile a Malty. Priemerný výsledok krajín EU/OECD je vyšší ako medzinárodný priemer, pretože do medzinárodného priemeru sú započítané aj výkony menej rozvinutých krajín s výrazne nižším výkonom ako majú krajiny EÚ/OECD.

Krajinám, ktorých úroveň vzdelávacieho systému a úroveň čitateľskej gramotnosti žiakov vo štvrtom ročníku nie je dostatočná na to, aby sa zapojili do riadneho testovania štúdie PIRLS, bola ponúknutá možnosť zapojiť sa do jeho alternatívnej verzie tzv. **PIRLS Literacy** obsahujúcej aj menej náročné časti a položky. Jej výsledky sú však uvedené na škále PIRLS a preto sú priamo porovnateľné s výsledkami PIRLS. Túto možnosť využilo 5 krajín⁴. Najinovatívnejším prvkom štúdie PIRLS sa stal prvý cyklus elektronického testovania online textov tzv. **ePIRLS**. Bol navrhnutý tak, aby poskytol cenné informácie o tom, ako žiaci rozvíjajú svoje zručnosti pri čítaní elektronických textov v prostredí internetu. Do tohto spôsobu testovania sa zapojilo 14 krajín⁵ a jeho výsledky sú osobitne vyhodnotené.

---

³ **Vysvetlenie pojmu škála štúdie PIRLS**

Dosiahnuté výsledky krajín v štúdiu PIRLS sú uvedené na škále 0 až 1 000 bodov, s **priemerom škály stanoveným v roku 2001 na 500 bodov** a so štandardnou odchýlkou 100 bodov. Tento rozsah je založený na výsledkoch prvého cyklu štúdií a výsledky všetkých ďalších cyklov sú prepočítavané na rovnakú škálu. **Priemerná hodnota škály je presne daná.** Do škály sú zahrnuté položky z predchádzajúcich cyklov štúdií a zároveň aj nové položky. To umožňuje krajinám porovnať ich výkon v priebehu času, rozdiel v ich výkone oproti priemeru škály pre PIRLS a zároveň porovnanie s ktoroukoľvek krajinou zapojenou do štúdie.

⁴ Egypt, Irán, Kuvajt, Maroko a Južná Afrika

⁵ Dánsko, Gruzínsko, Írsko, Izrael, Kanada, Nórsko, Portugalsko, Singapur, Slovinsko, Spojené arabské emiráty, Spojené štáty americké, Švédsko, Taiwan, Taliansko

Tabuľka 1 Výsledky participujúcich krajín v medzinárodnej štúdii PIRLS 2016

Krajina	Priemerná úspešnosť	EÚ	OECD	Rozloženie výsledkov PIRLS 2016
Ruská federácia	581 (2,2) ▲			
3 Singapur	576 (3,2) ▲			
2 † Hong Kong SAR	569 (2,7) ▲			
Írsko	567 (2,5) ▲ ▲	▲	▲	
Fínsko	566 (1,8) ▲	▲	▲	
Poľsko	565 (2,1) ▲	▲	▲	
Severné Írsko	565 (2,2) ▲	▲	▲	
Nórsko (5)	559 (2,3) ▲		▲	
Taiwan	559 (2,0) ▲			
Anglicko	559 (1,9) ▲	▲	▲	
2 Lotyšsko	558 (1,7) ▲	▲	▲	
Švédsko	555 (2,4) ▲	▲	▲	
Maďarsko	554 (2,9) ▲	▲	▲	
Bulharsko	552 (4,2) ▲	▲		
† Spojené štáty americké	549 (3,1) ▲		▲	
Litva	548 (2,6) ▲	▲	▲	
Taliansko	548 (2,2) ▲	▲	▲	
2 Dánsko	547 (2,1) ▲	▲	▲	
Macao SAR	546 (1,0) ▲			
† Holandsko	545 (1,7) ▲	▲	▲	
Austrália	544 (2,5) ▲		○	
Česká republika	543 (2,1) ▲	○	○	
1 2 Kanada	543 (1,8) ▲		○	
Slovensko	542 (2,0) ▲	○	○	
Priemer krajín OECD	541 (0,4)			
2 Rakúsko	541 (2,4) ▲	○	○	
Priemer krajín EÚ	540 (0,5)			
Nemecko	537 (3,2) ▲	○	○	
Kazachstan	536 (2,5) ▲			
Slovenská republika	535 (3,1) ▲	○	▼	
3 Izrael	530 (2,5) ▲		▼	
2 Portugalsko	528 (2,3) ▲	▼	▼	
Španielsko	528 (1,7) ▲	▼	▼	
Belgicko (Flámsko)	525 (1,9) ▲	▼	▼	
Nový Zéland	523 (2,2) ▲		▼	
Medzinárodný priemer	511 (0,4)			
Francúzsko	511 (2,2) ▲	▼	▼	
Priemer škály PIRLS	500			
2 Belgicko (francúzska časť)	497 (2,6) ○	▼	▼	
Čile	494 (2,5) ▼		▼	
1 Gruzínsko	488 (2,8) ▼			
Trinidad a Tobago	479 (3,3) ▼			
Azerbajdžan	472 (4,2) ▼			
2 Malta	452 (1,8) ▼	▼		
Spojené arabské emiráty	450 (3,2) ▼			
Bahrajn	446 (2,3) ▼			
Katar	442 (1,8) ▼			
Saudská Arábia	430 (4,2) ▼			
Írán	428 (4,0) ▼			
Omán	418 (3,3) ▼			
Kuvajt	393 (4,1) ▼			
Maroko	358 (3,9) ▼			
Egypt	330 (5,6) ▼			
Južná Afrika	320 (4,4) ▼			

Zdroj: IEA's Progress in International Reading Literacy Study – PIRLS 2016

▲ Krajiny, ktoré dosiahli štatisticky porovnateľný výsledok ako Slovenská republika, sú v tabuľke zvýraznené tučným písmom (boldom).

▲ Priemerné skóre krajiny je významne vyššie ako priemer škály PIRLS, krajín EÚ alebo OECD.

○ Priemerné skóre krajiny je porovnateľné s priemerom škály PIRLS, krajín EÚ alebo OECD.

▼ Priemerné skóre krajiny je významne nižšie ako priemer škály PIRLS, krajín EÚ alebo OECD.

Pre vysvetlenie poznámok 1, 2 a 3 pozrite Prílohu (Appendix) C.1 Medzinárodnej správy PIRLS 2016. Ohľadom pokrytia cieľovej populácie pozrite poznámky †, ‡ a ≡ v Prílohe (Appendix) C.4 Medzinárodnej správy PIRLS 2016. Publikácie sú dostupné na: <http://pirls.bc.edu/>.

( ) Štandardné chyby (S.E) sa zobrazujú v zátvorkách. Niektoré výsledky sa môžu zdať skreslené v dôsledku zaokrúhľovania.

Päť krajín a jeden samostatný región sa zapojili do testovania PIRLS Literacy: Egypt, Írán, Kuvajt, Maroko, Južná Afrika a Dánsko (3).

Írán a Maroko tiež participovali na štandardnom PIRLS testovaní a ich výsledky sú uvedené ako priemer oboch testovaní.

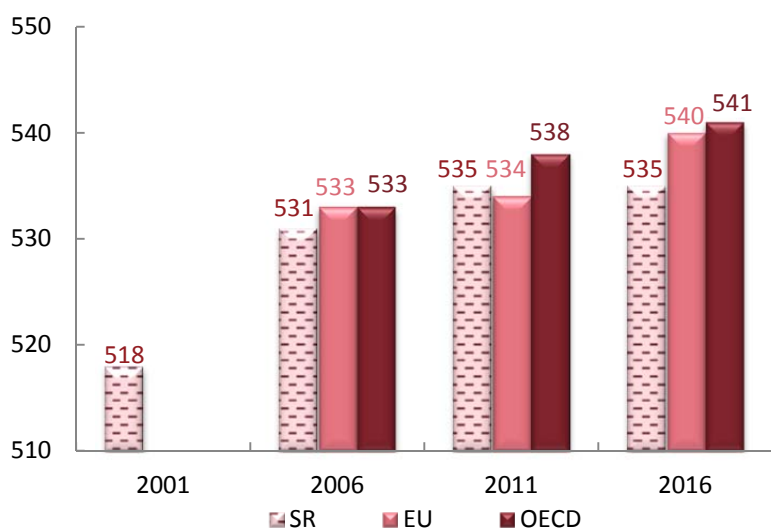
SAR - osobitná administratívna oblasť

Trendy vo výkone žiakov SR

PIRLS 2016 je štvrtým cyklom medzinárodnej štúdie PIRLS a preto umožňuje jednotlivým krajinám porovnať svoj výkon v aktuálnom cykle s výkonom v predchádzajúcich cykloch. Keďže sa Slovenská republika zapája do štúdie PIRLS od jej prvého cyklu v roku 2001, môžeme výkony našich žiakov v čitateľskej gramotnosti porovnávať v priebehu 15 rokov a sledovať tzv. trend výkonu.

Tabuľka 2 Trend výkonu slovenských žiakov v čitateľskej gramotnosti v cykloch PIRLS 2001, 2006, 2011, 2016

Slovenská republika	Priemerný výkon	Rozdiely medzi cyklami			Rozloženie výkonu
		2011	2006	2001	
2016	535 (3,1)	0	4	17	
2011	535 (2,7)		4	17	
2006	531 (2,8)			13	
2001	518 (2,8)				

Graf 1 Trend výkonu slovenských žiakov, priemer krajín EÚ a OECD v čitateľskej gramotnosti v cykloch PIRLS 2001, 2006, 2011, 2016

krajín EÚ aj OECD. V roku 2016 výkon našich žiakov zostáva porovnateľný s priemerným výkonom krajín EÚ, avšak v porovnaní s priemerným výkonom krajín OECD je signifikantne nižší. Priemerný výkon krajín EÚ⁶ v porovnaní s predchádzajúcim cyklom vzrástol o 6 bodov – z 534 na 540 bodov a krajín OECD o 3 body – z 538 na 541 bodov (Graf 1).

Priemerné dosiahnuté skóre slovenských žiakov sa v posledných troch realizovaných cykloch v rokoch 2016, 2011 a 2006 významne nemení a zostáva navzájom porovnateľné (Tabuľka 2).

Pri porovnaní priemerného dosiahnutého skóre slovenských žiakov s priemerným skóre krajín EÚ/OECD počas posledných troch cyklov môžeme skonštatovať, že v rokoch 2006 a 2011 dosiahli naši žiaci výkon na úrovni priemerného výkonu

⁶ Do priemerného výkonu krajín EÚ/OECD sú započítané výkony krajín EÚ/OECD, ktoré sa zapojili do daného cyklu štúdie.

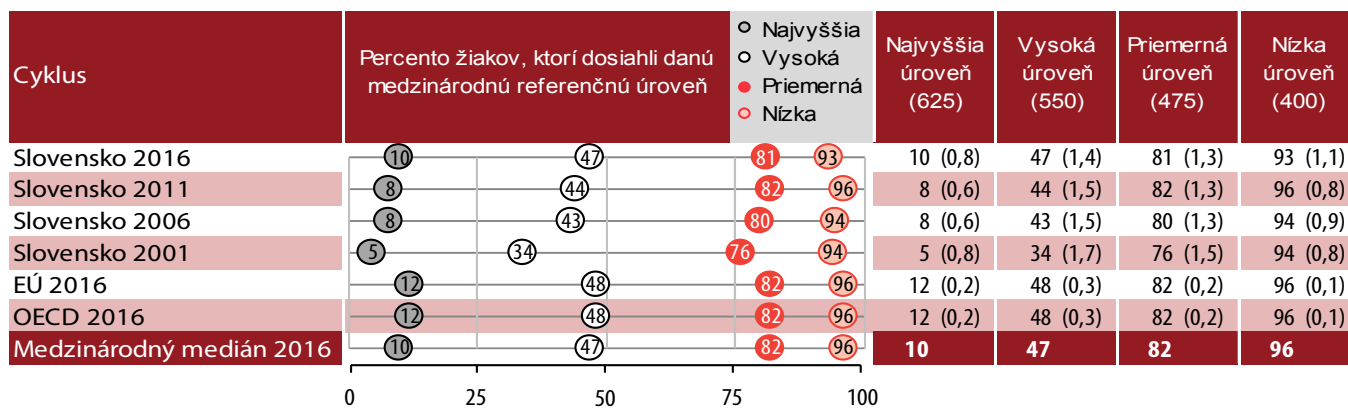
Signifikantne významný nárast dosiahnutého skóre v porovnaní s predchádzajúcim cyklom zaznamenalo 13 krajín EÚ/OECD, naopak signifikantne nižšie skóre 9 krajín. Tak ako v prípade Slovenska, porovnateľné skóre s predchádzajúcim cyklom dosiało 5 krajín EÚ/OECD.

Medzinárodné úrovne čitateľských zručností

Výsledky štúdie PIRLS je možné sledovať aj z pohľadu štyroch úrovní čitateľských zručností (**Príloha P1**), do ktorých môžeme výkon žiakov na základe dosiahnutého skóre zaradiť. Pre každú úroveň je daný opis čitateľských zručností a schopností, ktoré by žiaci v rámci úrovne mali dokázať použiť. Žiaci dosahujúci najvyššiu úroveň čitateľských zručností sú schopní pri čítaní pochopiť komplexný odkaz z textu a pri uvádzaní interpretácií a vysvetlení brať do úvahy celý text. Žiaci dosahujúci nízku úroveň preukazujú iba základné čitateľské zručnosti a vedú vyhľadať v texte informáciu, ktorá je explicitne uvedená a ľahko dostupná.

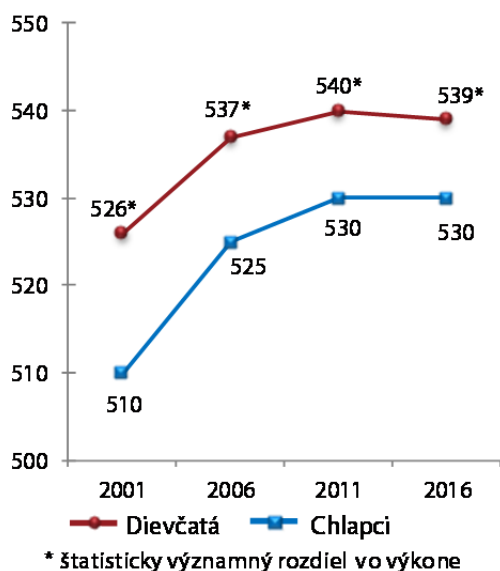
Tabuľka 3 znázorňuje percentuálny podiel žiakov SR v jednotlivých medzinárodných úrovniach čitateľských zručností v priebehu všetkých cyklov štúdie PIRLS. Percentá žiakov v jednotlivých úrovniach sú uvedené kumulatívne – žiaci dosahujúci určitú úroveň výkonu automaticky dosahujú aj všetky nižšie úrovne.

Tabuľka 3 Percentuálny podiel žiakov dosahujúcich jednotlivé medzinárodné úrovne čitateľských zručností v PIRLS v rokoch 2001, 2006, 2011 (SR) a 2016 (SR, EÚ, OECD) (údaje v tabuľke aj grafe sú kumulatívne)

Najvyššiu úroveň čitateľských zručností dosiało v PIRLS 2016 10 % slovenských žiakov (EÚ/OECD 12 %), 47 % dosiało vysokú úroveň (EÚ/OECD 48 %), 81 % priemernú (EÚ/OECD 82 %) a 93 % nízku úroveň (EÚ/OECD 96 %). 7 % našich žiakov nedosiało ani nízku úroveň čitateľských zručností. Najvyššiu úroveň čitateľských zručností dosiało 10 % našich žiakov, čo je v porovnaní so všetkými predchádzajúcimi cyklami signifikantne viac (8 % PIRLS 2011). Z hľadiska ďalšieho vzdelávania tvoria žiaci nedosahujúci ani priemernú úroveň čitateľských zručností tzv. rizikóvu skupinu. Do tejto kategórie patrí 19 % žiakov 4. ročníka ZŠ na Slovensku (18 % PIRLS 2011).

Rozdiely v čitateľskej gramotnosti chlapcov a dievčat

Tak ako vo všetkých predchádzajúcich cykloch štúdie PIRLS dosiahli **dievčatá** štatisticky **významne lepšie výsledky než chlapci vo väčšine zúčastnených krajín**. V aktuálnom cykle je výnimkou len Portugalsko a Maroko, kde je výkon dievčat a chlapcov navzájom porovnateľný. V medzinárodnom porovnaní dosiahli dievčatá o 19 bodov vyššie skóre ako chlapci. V priemere krajín EÚ/OECD predstavuje tento rozdiel 13 bodov. Z pohľadu Slovenska dosahujú dievčatá o 9 bodov vyššie skóre ako chlapci. Tento rozdiel patrí k jedným z najmenších spomedzi všetkých zúčastnených krajín (Graf 2).

Graf 2 Rozdiel vo výkone chlapcov a dievčat SR v čitateľskej gramotnosti v cykloch PIRLS 2001, 2006, 2011, 2016

SEI – socioekonomický index

Rôzne medzinárodné výskumy ukazujú na silnú spojitosť medzi výkonom žiaka a jeho rodinným zázemím. V štúdií PIRLS sa tento vzťah opisuje prostredníctvom indexu **Zdroje domáceho prostredia**⁷ (SEI – socioekonomický index), ktorý opisuje sociálny, ekonomický a kultúrny kapitál rodiny. Pre tento index bola vypracovaná škála, na ktorej základe vznikli tri kategórie indexu – veľa zdrojov, priemerne zdrojov, málo zdrojov⁸.

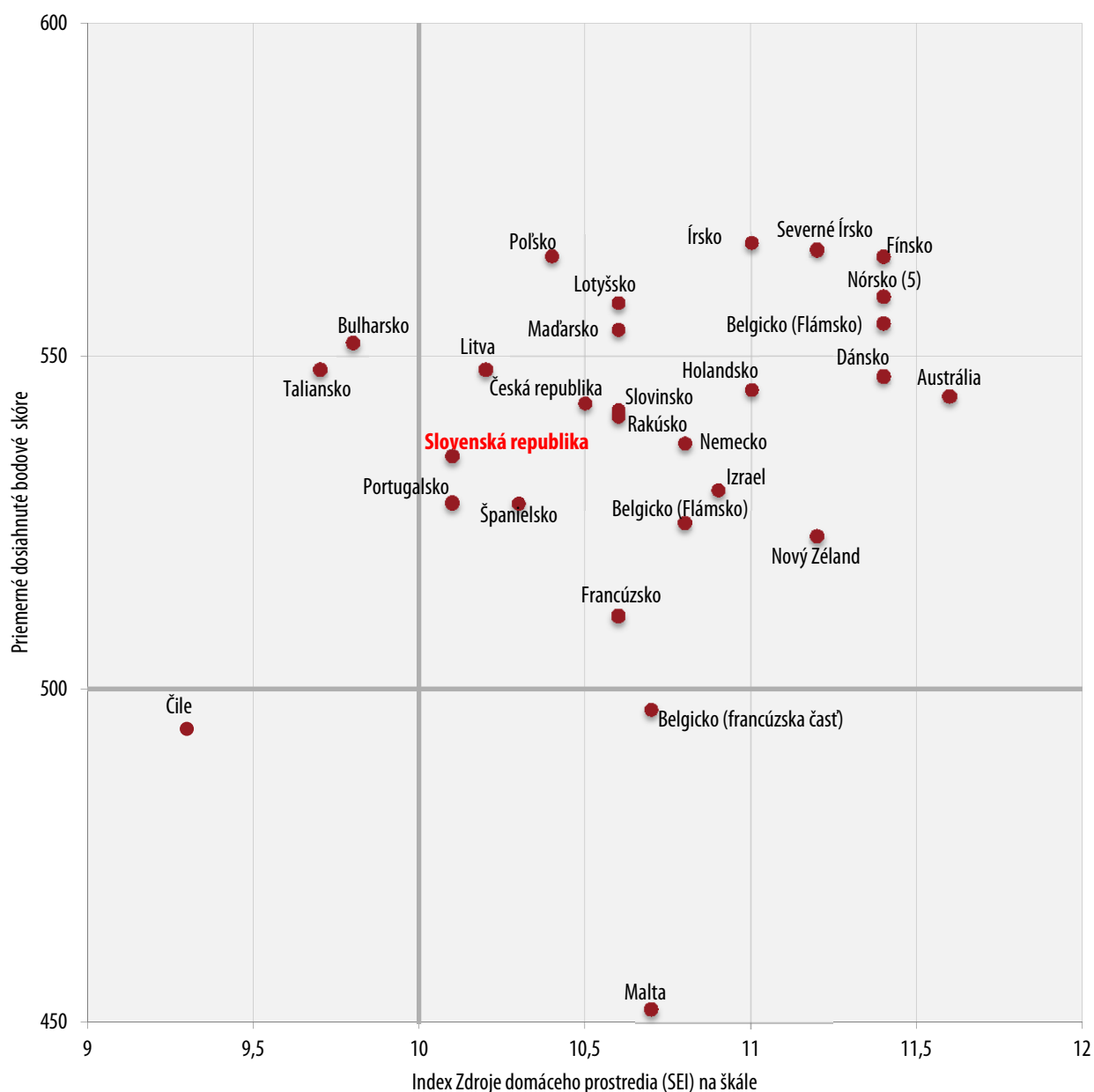
Graf 3 znázorňuje priemerné dosiahnuté skóre v čitateľskej gramotnosti a hodnotu indexu SEI na škále v jednotlivých participujúcich krajinách OECD/EÚ⁹. Vidíme, že nižšiu hodnotu indexu SEI

⁷ Index *Zdroje domáceho prostredia* je vypočítaný na základe odpovedí na otázky: počet kníh v domácnosti, dostupnosť materiálnych zdrojov – internetové pripojenie a vlastná izba (získané z Dotazníka pre žiaka), vzdelanie rodičov, zamestnanie rodičov, počet detských kníh v domácnosti (získané z Dotazníka pre rodičov).

⁸ Rodina zaradená do kategórie *veľa zdrojov* má priemerne viac ako 100 kníh a viac ako 25 detských kníh, aspoň jeden z rodičov má ukončené vysokoškolské vzdelanie II. stupňa a aspoň jeden z rodičov má odborné zamestnanie (hodnota škály minimálne 11,8 bodu). Rodina z kategórie *málo zdrojov* v priemere má doma najviac 25 kníh a najviac 10 detských kníh, nemajú internetové pripojenie a žiak nemá vlastnú izbu, ani jeden z rodičov nemá vyššie vzdelanie než je ukončené stredoškolské vzdelanie a ani jeden z rodičov nemá odborné alebo administratívne zamestnanie (hodnota škály maximálne 7,5 bodu). Všetci ostatní žiaci patria do kategórie priemerne zdrojov.

⁹ Z krajín EÚ/OECD Anglicko a Spojené štáty americké nie sú do štatistického vyhodnotenia indexu SEI započítané, pretože ich dáta nie sú dostupné. Švédsko a Kanada majú dostupné dáta od viac ako 70 %, ale menej ako 85 % žiakov, Holandsko a Nemecko od viac ako 50 % ale menej ako 75 % žiakov a Austrália, Nový Zéland a Severné Írsko majú dáta dostupné od menej ako 50 % žiakov.

v porovnaní so Slovenskom dosiahli 3 krajiny EÚ/OECD (Čile, Taliansko, Bulharsko). Portugalsko má index SEI na úrovni 10,1 bodu rovnako ako Slovensko. Štatisticky vyšší výkon ako žiaci SR aj napriek nižšiemu SEI dosiahli žiaci Talianska a Bulharska. Žiaci z Portugalska dosiahli porovnateľný výkon ako žiaci SR a žiaci Čile štatisticky významne nižší výkon.

Graf 3 Priemerné dosiahnuté skóre v čitateľskej gramotnosti krajín OECD/EÚ a index SEI v PIRLS 2016

Vo všetkých krajinách bol zistený veľký rozdiel vo výkone žiakov v jednotlivých kategóriách indexu. **16 % slovenských žiakov** (25 % žiakov EÚ, resp. 27 % žiakov OECD) pochádza z rodín zaradených do kategórie **veľa zdrojov**. Priemerný výsledok slovenských žiakov v uvedenej kategórii bol **592 bodov** (EÚ 581, OECD 583 bodov). Do kategórie **priemerne zdrojov** patrí **77 % našich žiakov** (72 % žiakov EÚ, resp. 70 % žiakov OECD) a ich priemerné dosiahnuté skóre bolo **539 bodov** (EÚ aj OECD 535 bodov). V **poslednej kategórii** sa nachádza **8 % slovenských žiakov** (3 % žiakov EÚ aj OECD) a ich priemerný výkon bol **397 bodov** (EÚ 464 bodov, OECD 463 bodov) (**Tabuľka 4**). V 16 krajinách EÚ/OECD do kategórie málo zdrojov patrí menej ako 2 % žiakov.

Tabuľka 3 Zdroje domáceho prostredia a výkon žiakov SR v porovnaní s medzinárodným priemerom a priemerom krajín EÚ a OECD v PIRLS 2011 a PIRLS 2016)

	Veľa zdrojov				Priemerne zdrojov				Málo zdrojov			
	2011		2016		2011		2016		2011		2016	
	percento žiakov	skóre	percento žiakov	skóre	percento žiakov	skóre	percento žiakov	skóre	percento žiakov	skóre	percento žiakov	skóre
Slovenská republika	13	586	16	592	81	536	77	539	6	466	8	397
Medzinárodný priemer	18	571	20	572	73	510	73	509	9	448	7	432
Priemer krajín EÚ	21	581	25	581	74	530	72	535	5	470	3	464
Priemer krajín OECD	26	580	27	583	71	531	70	535	3	471	3	463

Hoci priemerný výkon žiakov SR zostáva medzi cyklami v rokoch 2011 a 2016 nezmenený na úrovni 535 bodov, môžeme skonštatovať, že **výkon žiakov z rodín s málo zdrojmi** sa oproti roku 2011 **výrazne znížil o 69 bodov zo 466 na 397 bodov**. V tejto kategórii tak žiaci SR dosahujú **najnižší výkon spomedzi všetkých krajín EÚ/OECD¹⁰**. Výkon žiakov SR v kategóriách veľa zdrojov (o 6 bodov) a priemerne zdrojov (o 3 body) sa mierne zvýšil.

Domáce a školské prostredie žiakov

Štúdia PIRLS prostredníctvom otázok v dotazníku pre žiaka, školu, učiteľov a rodičov skúma vplyv domáceho a školského prostredia na výkon žiakov a tiež ich postoje ku vzdelávaniu a ku škole.

Prostredníctvom otázky¹¹ v dotazníku pre rodičov štúdia PIRLS sleduje vplyv **predškolských stimulujuúcich čitateľských aktivít**, ktoré rodičia robia so žiakom na jeho výkon v čitateľskej gramotnosti. Tak ako v predchádzajúcich cykloch aj v PIRLS 2016 sa ukázal **významný pozitívny vplyv** takýchto **rozmýšľajúcich aktivít na výkon žiaka**. 51 % slovenských žiakov (EÚ 43 %, OECD 44 %) má rodiča, ktorý uviedol, že tieto aktivity so svojím dieťaťom robil často, výkon týchto žiakov dosahuje 548 bodov (EÚ/OECD 555/557 bodov). 48 % žiakov (EÚ 55 %, OECD 54 %) má rodiča, ktorý uviedol, že tieto aktivity robil niekedy a ich výkon je na úrovni 529 bodov (EÚ/OECD 535/536 bodov). Rozdiel vo výkone žiakov v týchto skupinách je signifikantný. Iba rodičia 1 % slovenských žiakov, zhodne s 1 % žiakov v krajinách EÚ/OECD uviedli, že takéto aktivity so svojím dieťaťom nikdy či takmer nikdy nerobili¹².

Slovenskí rodičia vo všeobecnosti uvádzajú trochu pozitívnejší **vzťah k čítaniu** než testovaní žiaci¹³. 30 % slovenských žiakov má pozitívny vzťah a 23 % testovaných žiakov má negatívny vzťah

¹⁰ Porovnanie je pre krajiny, ktoré majú dostupné dáta.

¹¹ Rodičia odpovedali na otázku, ako často (*často; niekedy; nikdy, či takmer nikdy*) robili oni alebo niekto iný v domácnosti s dieťaťom nasledujúce aktivity: čítali knihy; rozprávali mu príbehy; spievali piesne; hrali sa s hračkami s abecedou (napr. s kockami s písmenami abecedy); rozprávali sa o veciach, ktoré spolu robili; rozprávali sa o tom, čo si spolu prečítali; hrali sa slovné hry; písali písmená alebo slová; čítali nahlas nápisy a názvy.

¹² Výkon týchto žiakov v SR je na úrovni 359 bodov (EÚ/OECD 498/502 bodov). Vo väčšine krajín EÚ/OECD, okrem Bulharska a Belgicka (Flámsko), predstavuje táto skupina žiakov menej ako 2 % žiakov, preto z dôvodu štatistickej korektnosti je k uvedenému výkonu treba pristupovať s istou opatrnosťou.

¹³ Vzťah rodičov k čítaniu bol skúmaný na základe miery súhlasu (*úplne súhlasím, čiastočne súhlasím, skôr nesúhlasím, vôbec nesúhlasím*) rodičov testovaných žiakov s tvrdeniami o čítaní (čítam, iba keď musím*; rád/rada sa s inými ľuďmi rozprávam o tom, čo čítam; rád/rada trávim svoj voľný čas čítaním; čítam, len keď potrebujem informácie*; čítanie patrí u nás doma k dôležitým činnostiam; chcel/a by som mať na čítanie viac času; čítanie ma baví; čítanie patrí k mojim obľúbeným

k čítaniu¹⁴, zatiaľ čo 35 % slovenských žiakov má rodiča s pozitívnym vzťahom k čítaniu (31 % žiakov PIRLS 2011) a 19 % (13 % žiakov PIRLS 2011) má rodiča s negatívnym vzťahom k čítaniu. Vo väčšine krajín zapojených v štúdiu PIRLS 2016 sa v porovnaní s rokom 2011 prejavilo signifikantné zníženie indexu na škále pozitívneho vzťahu rodičov k čítaniu.

Výsledky ukazujú súvislosti medzi **vzťahom k čítaniu rodičov** a ich **detí**. V skupine žiakov s pozitívnym vzťahom k čítaniu má 40 % (46 % žiakov PIRLS 2011) z nich aj rodiča s pozitívnym vzťahom k čítaniu a 15 % z nich (7 % žiakov PIRLS 2011) má rodiča s negatívnym vzťahom k čítaniu. Vzťah rodičov k čítaniu má súvislosť aj s výkonom ich detí v čítaní. Deti rodičov s negatívnym vzťahom k čítaniu dosiahli v priemere o 77 bodov (47 bodov PIRLS 2011) nižšie skóre než deti rodičov s pozitívnym vzťahom k čítaniu.

Zaujímavá je **súvislosť vzťahu rodiča k čítaniu a frekvencie predškolských stimulujúcich aktivít**. 62,1 % rodičov s pozitívnym vzťahom k čítaniu sa predškolským stimulujúcim aktivitám venovalo často, 37,6 % niekedy a iba 0,3 % takýchto rodičov sa týmto aktivitám nevenovalo nikdy, či takmer nikdy. Rozdiel v skóre medzi prvou a druhou skupinou predstavuje 10 bodov v prospech žiakov, ktorých rodičia sa často venovali rozvíjajúcim aktivitám svojich detí v predškolskom veku. Pozitívny vplyv rozvíjajúcich aktivít v predškolskom veku sa výrazne prejavuje v skupinách žiakov, ktorých rodičia majú negatívny vzťah k čítaniu. V prípade rodičov s negatívnym vzťahom k čítaniu, ktorí sa venovali predškolským aktivitám so svojím dieťaťom často (29 % žiakov), je ich skóre v porovnaní so žiakmi, ktorých rodičia sa týmto aktivitám venovali len občas (64 % žiakov), vyššie o 27 bodov a v porovnaní so žiakmi, ktorých rodičia takéto aktivity vôbec nerobili (7 % žiakov), o 178 bodov vyššie.

Dôležitosť predškolských aktivít pre neskorší výkon žiakov vidíme aj v súvislosti s **navštevovaním predškolského zariadenia**. Rodičia v Dotazníku pre rodičov odpovedali na otázku, či ich dieťa navštevovalo predškolské zariadenie a ak áno, ako dlho. Ako môžeme vidieť v **Tabuľke 4**, medzi dĺžkou navštevovania predškolského zariadenia a výkonom žiakov je **pozitívna súvislosť**. Čím dlhšie dieťa zariadenie navštevovalo, tým lepší výkon dosiahlo. Rozdiel vo výkone medzi žiakmi, ktorí navštevovali predškolské zariadenie 1 rok alebo menej a žiakmi navštevujúcimi predškolské zariadenie 2 roky¹⁵ nie je štatisticky významný. Vo všetkých ostatných kategóriách je vzájomný rozdiel vo výkone žiakov štatisticky významný. V porovnaní s predchádzajúcim cyklom sme zaznamenali najvýraznejší pokles skóre v kategórii žiakov, ktorí nenavštevovali predškolské zariadenie¹⁶. Tieto výsledky naznačujú opodstatnenosť povinnej predškolskej dochádzky.

---

koníčkom) a frekvencie (každý deň alebo takmer každý deň; raz alebo dvakrát za týždeň; raz alebo dvakrát za mesiac; nikdy alebo takmer nikdy) čítania pre potešenie v prostredí domova.

¹⁴ Vzťah k čítaniu bol skúmaný na základe indexu miery súhlasu (*úplne súhlasím, čiastočne súhlasím, skôr nesúhlasím, vôbec nesúhlasím*) žiakov s tvrdeniami, čo si myslia o čítaní: rád/rada sa s inými ľuďmi rozprávam o tom, čo čítam; potešilo by ma, keby mi niekto dal knihu ako darček; myslím si, že čítanie je nuda*; chcel/ a by som mať na čítanie viac času; čítanie ma baví; keď čítam, veľa sa naučím; rád/rada čítam veci, ktoré ma nútia premýšľať; páči sa mi, keď si pomocou knihy môžem predstavovať iné svety.

* v analýzach bola použitá negácia výroku

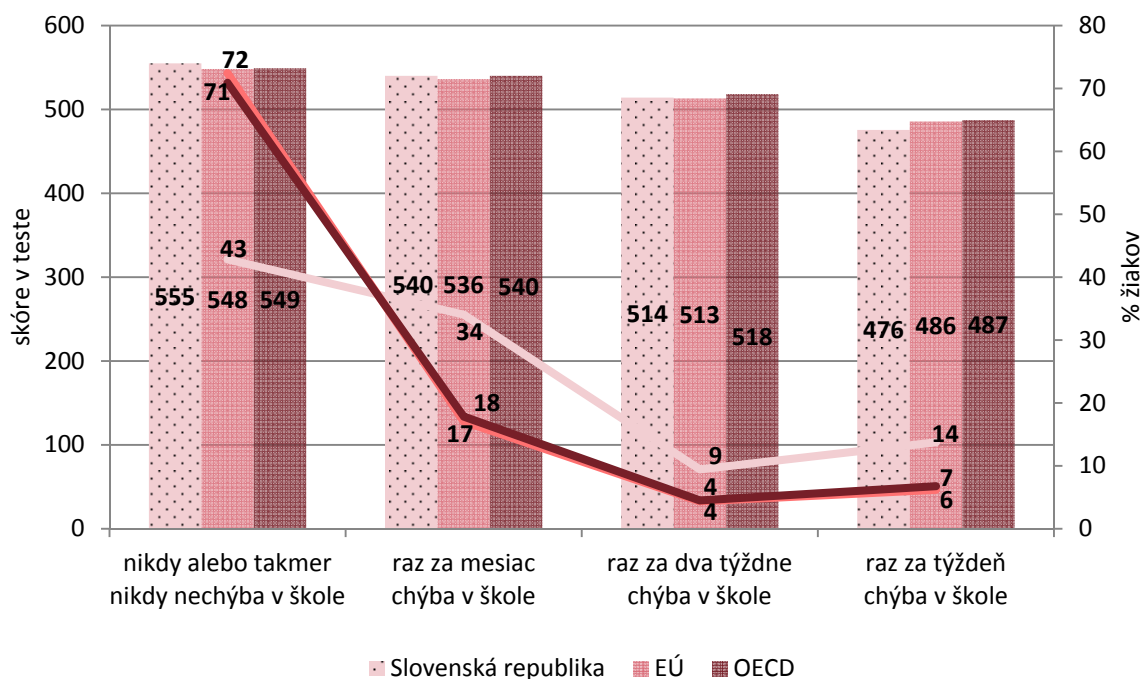
¹⁵ Kategória 2 roky bola v PIRLS 2011 označená ako „menej než 3 roky, ale viac ako 1 rok“.

¹⁶ Porovnanie je pre krajiny, ktoré majú dostupné dáta v cykloch 2011 aj 2016.

Tabuľka 4 Percentuálne zastúpenie a výkon žiakov SR podľa dĺžky navštevovania predškolského zariadenia v PIRLS 2011 a PIRLS 2016

	PIRLS 2011		PIRLS 2016	
	% žiakov	skóre	% žiakov	skóre
3 roky alebo viac	65	546	76	550
2 roky	24	530	11	517
1 rok alebo menej	8	515	9	507
nenavštevoval	4	489	5	415

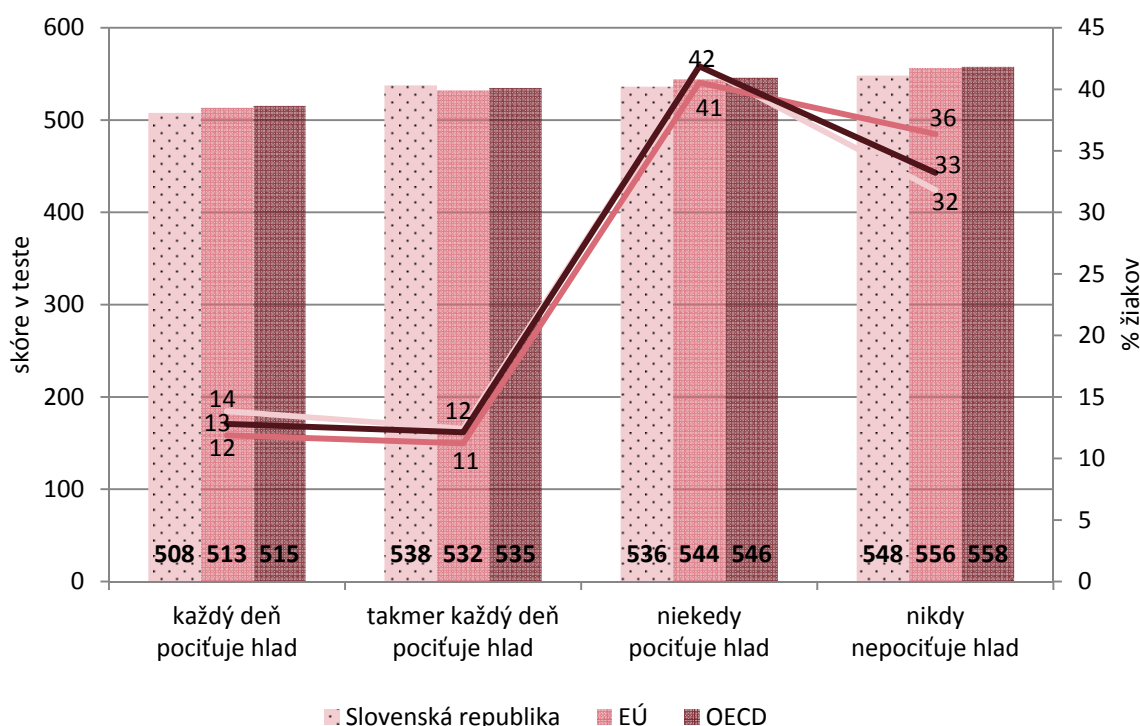
Výkon žiaka v škole môže byť ovplyvnený mnohými faktormi. Na základe odpovedí žiakov v Dotazníku pre žiaka sa pozrieme na niektoré z nich. **Prítomnosť na vyučovaní**¹⁷ je jedným zo základných predpokladov pre vzdelávanie žiakov, a preto nie je až také prekvapujúce, že **zvyšovanie frekvencie absencií** je vo veľkej miere spojené **so znížením priemerného výkonu žiakov (Graf 4)**. V priemere krajín EÚ/OECD uviedlo, že nikdy alebo takmer nikdy chýba v škole 72 %, resp. 71 % (SR 43 %) žiakov. Tento údaj je pre SR najnižším spomedzi všetkých krajín EÚ/OECD. Priemerný výkon žiakov v tejto kategórii je v krajinách EÚ/OECD na úrovni 548/549 bodov, SR 555 bodov. Naopak, nechcené prvenstvo dosahujú naši žiaci v počte absencií v kategórii – raz za týždeň, kde v priemere krajín EÚ/OECD do tejto skupiny spadá 6 %, resp. 7 % žiakov s výkonom 486/487 bodov, v SR až 14 % žiakov s výkonom 476 bodov. Rozdiel vo výkone v týchto hraničných kategóriách je štatisticky významný a predstavuje v priemere krajín EÚ/OECD 63/62 bodov, v SR 79 bodov v prospech žiakov, ktorí na vyučovaní nechýbajú.

Graf 4 Priemerné dosiahnuté skóre v teste a percentuálne zastúpenie žiakov SR, EÚ, OECD, ktorí sa v dotazníku pre žiaka vyjadrili k otázke o absencii v škole

¹⁷ Žiaci odpovedali na otázku Približne ako často (raz za týždeň, raz za dva týždne, raz za mesiac, nikdy alebo takmer nikdy) chýbaš v škole?

Výkon žiaka do istej miery môžu ovplyvňovať aj podmienky, za akých prichádza do školy. Štúdia PIRLS zistovala na základe otázky v Dotazníku pre žiaka aj mieru únavy a pocitu hladu žiaka pri príchode na vyučovanie¹⁸. **Priama súvislosť** bola zistená **medzi výkonom žiakov a frekvenciou pocitu hladu** pri ich príchode do školy (**Graf 5**). V priemere krajín EÚ/OECD prichádza do školy hladných každý deň 12 %, resp. 13 % (SR 14 %) žiakov. Ich výkon je na úrovni 513/515 bodov (SR 508 bodov). Takmer štvrtina žiakov sa takto vyjadrila v Taliansku a na Malte, zhodne 23 % žiakov. So znižovaním frekvencie pocitu hladu sa priemerné skóre zvyšuje. Takmer každý deň sa cítilo hladných pri príchode do školy v krajinách EÚ/OECD 11 %, resp. 12 % žiakov a ich výkon dosahoval 532/535 bodov (SR 12 % žiakov, výkon 538 bodov); niekedy 41 %, resp. 42 % žiakov s výkonom 544/546 bodov (SR 42 % žiakov, 536 bodov) a nikdy 33 %, resp. 36 % žiakov a ich výkon bol 556/558 bodov (SR 32 % žiakov, 548 bodov). Viac ako polovica žiakov odpovedala, že nikdy neprišli do školy hladní v Portugalsku (57 %) a Poľsku (59 %). (**Graf 5**)

Graf 5 Priemerné dosiahnuté skóre v teste a percentuálne zastúpenie žiakov SR, EÚ, OECD, ktorí sa vyjadrovali k otázke o pociťovaní hladu pri ich príchode do školy

V priemere krajín EÚ/OECD sa každý deň pri príchode do školy **cíti unavených** 16 %, resp. 17 % (SR 22 %) žiakov; takmer každý deň EÚ/OECD 19 %, resp. 20 % (SR 21 %) žiakov a nikdy 13 %, resp. 12 %, (SR 9 %) žiakov. Viac ako štvrtina žiakov prichádza do školy unavených každý deň v Nemecku (25 %) a USA (27 %), naopak nikdy v Portugalsku (33 % žiakov). Najpočetnejšie zastúpenie, či už v priemere krajín EÚ/OECD, tak aj v SR, má skupina žiakov, ktorí prichádzajú na vyučovanie unavení len niekedy. V priemere krajín EÚ/OECD táto skupina tvorí 51 %, resp. 52 %, (SR 49 %) žiakov. Táto kategória žiakov dosahuje v krajinách EÚ/OECD aj najvyššie skóre na úrovni 550/552 bodov. V SR najvyššie a navzájom porovnateľné skóre dosahujú skupiny žiakov, ktorí prichádzajú na vyučovanie unavení takmer každý deň (548 bodov) alebo niekedy (541 bodov).

¹⁸ Žiaci odpovedali na otázku Ako často (každý deň, takmer každý deň, niekedy, nikdy) sa cítiš nasledovne, keď prídeš do školy?

Výkon žiakov môže ovplyvniť aj výskyt rôznych faktorov obmedzujúcich vyučovanie. Na základe odpovedí učiteľov bola v štúdiu PIRLS vytvorená škála **limitujúcich faktorov vyučovania**¹⁹. Slovenská republika patrí medzi krajiny s jedným z najvyšších percentuálnych zastúpení žiakov, v kategórii *veľmi málo obmedzené*, v ktorej učitelia pociťujú limitujúce faktory obmedzujúce vyučovanie len vo veľmi malej miere. V SR do tejto kategórie spadá 57 % žiakov (EÚ/OECD 40 %, resp. 38 %) a ich výkon je na úrovni 548 bodov (EÚ/OECD 551/555 bodov). Do kategórie, v ktorej učitelia *niekedy* pociťujú vplyv obmedzujúcich faktorov na vyučovanie, patrí v SR 43 % žiakov (EÚ/OECD 57 %, resp. 59 % žiakov) s výkonom na úrovni 521 bodov (EÚ/OECD 534/535 bodov). Potešujúcim zistením je, že na Slovensku, tak ako v niektorých ďalších krajinách, sa vyskytuje len veľmi malý počet žiakov (1 %) žiakov, ktorých vyučujú učitelia, ktorí sa cítia veľmi obmedzení faktormi limitujúcimi vyučovanie. Na základe týchto výsledkov sa zistil **priamy vzťah medzi mierou obmedzenia výučby limitujúcimi faktormi a výkonom žiakov**. Žiaci, ktorí sa vzdelávajú v školách, v ktorých učitelia takmer nepociťujú limitujúce faktory vyučovania ako sú: chýbajúce základné vedomosti alebo zručnosti žiakov; žiaci trpia podvýživou alebo nedostatkom spánku; chýbajú; vyrušujú; nemajú záujem o vyučovanie; majú mentálne postihnutie, poruchy správania alebo duševné poruchy, dosiahli v priemere krajín EÚ/OECD o 51 resp. 54 bodov vyššie skóre, ako žiaci, ktorých vyučujú učitelia, ktorí sa cítia veľmi obmedzene vo výučbe²⁰.

---

¹⁹ Limitujúce faktory vyučovania boli skúmané na základe indexu vyjadrení učiteľov, do akej miery (*vôbec nie, do určitej miery, veľmi*) nasledujúce skutočnosti limitujú vyučovanie v testovanej triede: žiakom chýbajú základné vedomosti alebo zručnosti, ktoré sú predpokladom pre úspešné zapojenie sa do vyučovacieho procesu; žiaci trpia podvýživou; žiaci trpia nedostatkom spánku; žiaci chýbajú; žiaci vyrušujú; žiaci nemajú záujem o vyučovanie; žiaci majú mentálne postihnutie, poruchy správania alebo duševné poruchy.

Škála bola vytvorená na základe odpovedí učiteľov. Žiaci, ktorých vyjadrenia učiteľov spadajú na škále do kategórie **len veľmi málo obmedzené**, majú skóre na škále najmenej 11,0 bodov, čo zodpovedá odpovediam *vôbec nie* na štyri zo 7 položiek a *do určitej miery* na zvyšné tri. Žiaci, ktorých učitelia sa cítia na vyučovaní **veľmi obmedzení** sledovanými faktormi, dosiahli skóre na škále najviac 6,2 bodu, čo zodpovedá odpovediam *veľmi* na štyri zo siedmich položiek a *do určitej miery* na zvyšné tri. Všetci ostatní žiaci patria do kategórie **niekedy**.

²⁰ Keďže výsledky v poslednej kategórii by boli pre SR vyjadrené len pre veľmi malý počet žiakov, štatistické vyhodnotenie by bolo nekorektné a preto ho neuvádzame.